

Alicja Zakrzewska-Półtorak

Akademia Ekonomiczna we Wrocławiu

POZYCJA POWIATÓW WROCŁAWSKIEGO OBSZARU METROPOLITALNEGO NA TLE WOJ. DOLNOŚLĄSKIEGO*

We współczesnej nauce i praktyce gospodarczej można zaobserwować tendencje do rosnącego zainteresowania problemami rozwoju regionalnego i lokalnego. Jest to swoisty renesans, który w krajach kapitalistycznych zaczął się już na przełomie lat sześćdziesiątych i siedemdziesiątych XX w. [Herbst 2003, s. 102]. Tematyki tej nie sposób rozwijać bez badania wpływu dużych ośrodków miejskich na rozwój gospodarczy i społeczny w skali regionalnej czy lokalnej. Celem artykułu jest ogólna charakterystyka sytuacji społeczno-gospodarczej w powiatach tworzących obszar metropolitalny Wrocławia.

Obszar metropolitalny został zdefiniowany w polskim prawodawstwie w Ustawie z dnia 27 marca 2003 r. o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym. Zgodnie ze wskazaną ustawą przez obszar metropolitalny należy rozumieć „obszar wielkiego miasta oraz powiązanego z nim funkcjonalnie bezpośredniego otoczenia, ustalony w „Koncepcji przestrzennego zagospodarowania kraju”. Należy dodać, że prace nad „Koncepcją przestrzennego zagospodarowania kraju” nie zostały jeszcze zakończone. Ustawa stanowi, iż obszary metropolitalne są jednym z elementów, które należy określić w planach zagospodarowania przestrzennego województwa, i że – co więcej – dla obszaru metropolitalnego należy uchwalać odrębny plan zagospodarowania przestrzennego jako część planu zagospodarowania przestrzennego województwa.

Również we wstępnym projekcie „Narodowego planu rozwoju na lata 2007-2013” podkreśla się, iż „w polityce rozwoju regionalnego należy wyodrębnić trzy rodzaje

* Praca naukowa finansowana ze środków Komitetu Badań Naukowych w latach 2005-2006 jako projekt badawczy nr 1 H02C 066 28 nt. *Rozwój Dolnego Śląska w latach 1995-2004 ze szczególnym uwzględnieniem roli bezpośrednich inwestycji zagranicznych.*

obszarów: metropolitalne, miejskie oraz wiejskie, i określić właściwe dla tych obszarów mechanizmy i metody stymulowania ich rozwoju” [Wstępny projekt... 2005, s. 96]. Ma to szczególne znaczenie ze względu na wpływ obszarów metropolitalnych na wzrost innowacyjności i konkurencyjności gospodarki regionów, co powinno się dokonywać przede wszystkim przez efekt dyfuzji innowacji i rozwoju na pozostałych obszarach, ogniwami zaś tej dyfuzji powinny być miasta, zwłaszcza duże ośrodki miejskie [Wstępny projekt... 2005, s. 95].

Umownie przyjmuje się, że obszar metropolitalny Wrocławia tworzą powiaty: oleśnicki, oławski, średzki, trzebnicki, wołowski, wrocławski ziemski oraz na prawach powiatu miasto Wrocław (por. [Korenik 2003, s. 201; *Strategia integracji...*, 2001, s. 21-112]. Z kolei we wnioskach do „Koncepcji przestrzennego zagospodarowania kraju” sporządzonych przez Wrocławskie Biuro Urbanistyczne proponuje się traktować wrocławski obszar metropolitalny jako składający się z dwóch podregionów (NTS 3): podregionu miasta Wrocławia i podregionu wrocławskiego (zmodyfikowanego), obejmującego powiaty: milicki, oleśnicki, oławski, strzeliński, średzki, trzebnicki, wołowski, wrocławski ziemski [*Założenia aktualizacji...* 2004, s. 49]. Ujęcie takie ma ułatwić prowadzenie badań i analiz dotyczących m.in. rozwoju tego obszaru. Jednakże nie można zapominać, że ma to być obszar silnie powiązany funkcjonalnie ze swoim centrum – Wrocławiem.

Obszar metropolitalny Wrocławia (w rozumieniu pierwszym, obejmującym siedem powiatów) zajmuje powierzchnię 5 386,7 km², tj. 27% woj. dolnośląskiego. Na obszarze tym skupia się ponad 37% ludności województwa. Powiaty tworzące obszar metropolitalny łącznie obejmują 36 gmin, co stanowi ponad 1/5 gmin województwa. Przeważają gminy miejsko-wiejskie i wiejskie; ich udział na obszarze metropolitalnym wynosił pod koniec 2004 r. odpowiednio 41,7 i 50% wobec 32 i 46,7% w całym województwie. Na terenie obszaru metropolitalnego znajduje się 18 miast (łącznie z Wrocławiem), wśród których 15 to miasta małe – do 20 000 mieszkańców, 2 miasta średnie: Oleśnica (37 173 mieszkańców) i Oława (31 150 mieszkańców) oraz 1 duże miasto – Wrocław (639 150 mieszkańców)¹. Stanowi to 20% miast woj. dolnośląskiego. Strukturę terytorialną wymienionych powiatów przedstawiono w tab. 1.

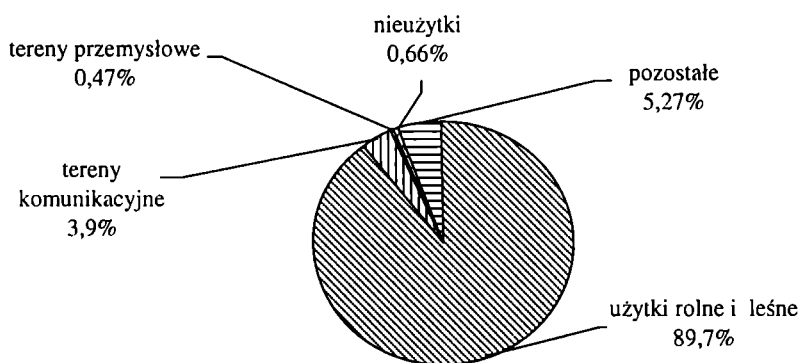
Struktura zagospodarowania powierzchni obszaru metropolitalnego (por. rys. 1) jest zbliżona do struktury charakteryzującej sytuację całego województwa w tym zakresie. Blisko 90% powierzchni zajmują użytki rolne i leśne (tyle samo w skali województwa), niecałe 4% tereny komunikacyjne (3,6%), tereny przemysłowe mniej niż 0,5% (wobec 0,6%), nieużytki 0,6% i ponad 5% pozostałe, w tym: tereny mieszkaniowe, użytki kopalne oraz tereny wód.

¹ Dane Urzędu Statystycznego we Wrocławiu, stan na 31 grudnia 2002 r.

Tabela 1. Jednostki podziału terytorialnego powiatów tworzących obszar metropolitalny Wrocławia

Powiat	Gminy miejskie	Gminy miejsko-wiejskie	Gminy wiejskie	Miasta
Oleśnicki	Oleśnica	Bierutów Międzybórz Syców Twardogóra	Dobroszyce Dziadowa Kłoda Oleśnica	Bierutów Międzybórz Oleśnica Syców Twardogóra
Oławski	Oława	Jelcz-Laskowice	Domaniów Oława	Jelcz-Laskowice Oława
Średzki	–	Środa Śląska	Kostomłoty Malczyce Miękinia Udanin	Środa Śląska
Trzebnicki	–	Oborniki Śląskie Prusice Trzebnica Żmigród	Wisznia Mała Zawonia	Oborniki Śląskie Prusice Trzebnica Żmigród
Wołowski	–	Brzeg Dolny Wołów	Wińsko	Brzeg Dolny Wołów
Wrocławski	–	Kąty Wrocławskie Sobótka Święta Katarzyna	Czernica Długołęka Jordanów Śląski Kobierzyce Mietków Zórawina	Kąty Wrocławskie Sobótka Siechnice
miasto Wrocław (na prawach powiatu)	Wrocław	–	–	Wrocław

Źródło: opracowanie własne na podstawie [„Rocznik Statystyczny...” 2003].

Rys. 1. Struktura wykorzystania powierzchni wrocławskiego obszaru metropolitalnego (stan w dniu 1 stycznia 2002 r.)

Źródło: opracowanie własne na podstawie: [„Rocznik Statystyczny...” 2003, s. 30].

Do ogólnej charakterystyki sytuacji społeczno-gospodarczej powiatów wrocławskiego obszaru metropolitalnego wybrano następujące zmienne: liczbę ludności, stopę bezrobocia, przeciętne miesięczne wynagrodzenia brutto, nakłady inwestycyjne, liczbę podmiotów gospodarki narodowej (bez jednostek lokalnych) oraz saldo migracji na 1000 ludności. W tab. 2 przedstawiono sytuację społeczno-gospodarczą w powiatach obszaru metropolitalnego; w ostatnim wierszu tabeli dla porównania zawarto dane statystyczne dotyczące całego województwa.

Tabela 2. Sytuacja społeczno-gospodarcza w powiatach obszaru metropolitalnego na tle województwa dolnośląskiego (stan na 31 grudnia 2002 r.)

Powiat	Powierzchnia (w km ²)	Ludność ^a	Stopa bezrobocia (w %)	Przeciętne miesięczne wynagrodzenie brutto (w zł) ^b	Nakłady inwestycyjne (w mln zł)	Podmioty gospodarki narodowej ^c na 10 tys. ludności	Saldo migracji na 1000 ludności (w ‰)
Oleśnicki	1 049,7	103 145	25,8	1 740,34	162,2	764,17	-0,6
Oławski	523,7	70 829	25,7	1 972,34	69,5	885,80	0,8
Średzki	703,7	48 726	20,8	1 934,31	42,4	787,46	2,9
Trzebnicki	1 025,6	76 397	23,9	1 843,55	35,5	835,77	4,1
Wołowski	675,0	47 770	21,4	1 894,47	44,0	723,05	-2,5
Wrocławski	1 116,2	96 786	17,6	2 104,18	220,6	818,92	12,0
miasto Wrocław (na prawach powiatu)	292,8	639 150	12,3	2 298,65	1 933,6	1 455,89	1,0
Województwo dolnośląskie	19 947,8	2 904 694	22,4	2 163,57	6 173,3	1 015,84	-0,7

^a Na podstawie Spisu Powszechnego;

^b bez podmiotów gospodarczych o liczbie pracujących do 9 osób, bez pracujących w gospodarstwach indywidualnych w rolnictwie oraz bez PKP;

^c bez jednostek lokalnych.

Źródło: opracowanie własne na podstawie: [„Rocznik Statystyczny...” 2003].

Średnia stopa bezrobocia obszaru metropolitalnego na koniec 2002 r. była relatywnie niewiele niższa niż całego województwa i wynosiła 21,1% (wobec 22,4% w skali regionu). Jednakże poza obszarem metropolitalnym występowały powiaty, gdzie stopa bezrobocia była dużo niższa niż w niektórych powiatach obszaru metropolitalnego. Na obszarze metropolitalnym średnią poprawiały dane dla powiatów: grodzkiego wrocławskiego (12,3%) oraz wrocławskiego ziemskiego (17,6%). Powiaty poza obszarem, na terenie których stopa bezrobocia była niższa, to: polkowicki (17,4%), lubiński (20,2%), milicki (21,2%), zgorzelecki

(22,4%), oraz powiaty grodzkie: Legnica (21,7%) i Jelenia Góra (17,5%). Natomiast wśród powiatów obszaru metropolitalnego oleśnicki, oławski i trzebnicki charakteryzowały się wyższym odsetkiem bezrobotnych niż średnia dla województwa. Przeciętne miesięczne wynagrodzenie brutto było wyższe od średniego dla województwa jedynie w mieście Wrocławiu (2298,65 zł). Wynagrodzenie przeciętne wyższe od wyliczonego dla Wrocławia odnotowano w powiatach: zgorzeleckim (2523,67 zł) i lubińskim (3384,93 zł). Liczba podmiotów na 10 tys. ludności przypadająca na obszar metropolitalny wynosiła na koniec 2002 r. 1189,61, czyli więcej niż w całym regionie (1015,84). Jednak, dokonując analizy w poszczególnych powiatach, widać, że jedynie powiat grodzki wrocławski miał ten współczynnik wyższy (1455,89). W powiatach: oławskim, trzebnickim i wrocławskim ziemskim liczba ta nie przekroczyła 900 podmiotów na 10 tys. ludności, a w pozostałych – 800 podmiotów.

Tabela 3. Pracujący według sekcji w 2002 roku (w %)

Sekcje	Powiaty						Miasto Wrocław	Województwo dolnośląskie
	oleśnicki	oławski	średzki	trzebnicki	wołowski	wrocławski		
Przemysł	45,14	42,91	52,25	38,32	31,88	41,60	20,40	33,67
Budownictwo	3,32	3,88	1,74	4,07	5,87	4,14	6,33	4,83
Handel i naprawy	7,57	12,36	5,48	6,69	3,82	15,92	12,67	9,11
Transport	4,80	3,24	1,61	3,12	4,24	2,22	7,72	6,42
Obsługa nieruchomości i firm, nauka	4,31	7,57	5,22	3,59	8,10	5,08	12,05	8,45
Edukacja	12,12	9,93	11,0	12,72	9,56	10,80	13,14	11,02
Ochrona zdrowia i opieka społeczna	9,98	7,61	6,59	14,70	13,71	6,21	10,84	10,77
Sektor rolniczy	2,59	2,78	4,24	5,47	2,10	7,35	0,37	1,87
Pozostałe	10,17	9,72	11,87	11,32	20,72	6,68	16,48	13,86

Źródło: opracowanie własne na podstawie: [„Rocznik Statystyczny...” 2003].

Więcej pozytywnych elementów można było dostrzec, analizując wielkość nakładów inwestycyjnych oraz saldo migracji. Ponad 80% nakładów inwestycyjnych zlokalizowanych w województwie przypadało na koniec 2002 r. na obszar metropolitalny, z czego ponad 40% ogółu nakładów inwestycyjnych w woj. dolnośląskim przypadało na Wrocław. Również saldo migracji na 1000 ludności, które było dodatnie i wynosiło dla obszaru metropolitalnego ponad 2,5‰, było znacznie korzystniejsze od średniej dla województwa (−0,7‰). Dodatni przyrost ludności w wyniku migracji występował poza obszarem metropolitalnym w powiatach: legnickim (0,9‰) i jeleniogórskim ziemskim (1,5‰).

W tab. 3 przedstawiono dane statystyczne dotyczące struktury pracujących w poszczególnych sektorach i sekcjach na dzień 31 grudnia 2002 r.

Zauważalny jest proces reindustrializacji Wrocławia na rzecz powiatów ościennych, a zwłaszcza: średzkiego, gdzie według stanu na koniec 2002 r. ponad 52% mieszkańców pracowało w przemyśle, oleśnickiego (ponad 45%), oławskiego (ponad 42%) i wrocławskiego ziemskiego (ponad 41%). Jednocześnie w powiatach wrocławskim ziemskim i trzebnickim utrzymywał się na stosunkowo wysokim poziomie odsetek pracujących w rolnictwie; wynosił on odpowiednio: ponad 7% i blisko 5,5% ogółu pracujących zarejestrowanych w powiecie. W samym Wrocławiu rozwija się sektor usług, w którym pracowało ponad 70% zarejestrowanych pracujących (ponad 40% w usługach rynkowych i ponad 30% w usługach nierynkowych) [„Rocznik Statystyczny...” 2003, s. 18].

Podsumowując, można stwierdzić, iż rozwój powiatów tworzących obszar metropolitalny Wrocławia jest determinowany zarówno przez czynniki endogeniczne, jak i przez oddziaływanie stolicy województwa. Wciąż jeszcze potencjał Wrocławia w zakresie rozwoju miasta, obszaru metropolitalnego i całego regionu nie jest w pełni wykorzystany. Natomiast sytuacja społeczno-gospodarcza powiatów tworzących obszar metropolitalny, opisana za pomocą analizowanych zmiennych według stanu na koniec 2002 r., nie różniła się znacząco od kondycji obrazowanej przez przeciętne wartości dla całego woj. dolnośląskiego.

Literatura

1. Herbst M., *Koniunktura gospodarcza metropolii*, Centrum Europejskich Studiów Regionalnych i Lokalnych Uniwersytetu Warszawskiego, Wyd. Naukowe „Scholar”, Warszawa 2003.
2. Korenik S., *Dysproporcje w rozwoju regionów Polski – wybrane aspekty*, AE, Wrocław 2003.
3. „Rocznik Statystyczny Województwa Dolnośląskiego”, t. II, US, Wrocław 2003.
4. *Strategia integracji gospodarczo-przestrzennej aglomeracji wrocławskiej*, „Wrocław 2000 Plus” 2001 z. 4 (40).
5. Ustawa z dnia 27 marca 2003 r. o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym (DzU 2003 nr 80, poz. 717 z późn. zm.).
6. Wstępny projekt Narodowego Planu Rozwoju 2007-2013, wersja robocza z dnia 28 grudnia 2004 r., godz. 18.00, styczeń 2005.
7. *Założenia aktualizacji strategii rozwoju województwa dolnośląskiego do 2020 r.*, Urząd Marszałkowski Województwa Dolnośląskiego, Wrocław, listopad 2004.

POSITION OF POWIATS OF WROCLAW METROPOLITAN AREA VERSUS LOWER SILESIA VOIVODSHIP

Summary

In this paper author discusses the stage and condition of Wroclaw metropolitan area. She compares positions of powiats of Wroclaw metropolitan area selected Lower Silesian powiats and whole voivodship. Among others, the following indicators are used: number of population, unemployment rate, average monthly gross wages and salaries, investment outlays, amount of national economy entities (without local entities) and net migration per 1000 population. Relations between big city – Wroclaw and other communes and powiats including Wroclaw metropolitan area are still too weak. Their development to high degree is determined by endogenous incentives without support of the capital of metropolitan area.